

Лук'яненко О. В. Періодизація розвитку мовного питання у вищій педагогічній школі часів «відлиги» / / Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція, «Новини на научний прогрес», - 2012. Том 3. Закон. Історія. Філософія. Політика. Державна адміністрація. Софія. «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С.29-32.

Лук'яненко Олександр Вікторович

Полтавський національний педагогічний університету ім. В. Г. Короленка

Періодизація розвитку мовного питання у вищій педагогічній школі часів «відлиги»

Аналіз документів вищої педагогічної школи УРСР дозволив виокремити основні етапи розвитку лінгво-національної проблеми у педагогічній школі УРСР упродовж «відлиги». Під час першого етапу розвитку проблеми (січень-червень 1953 р.) мало місце зниження мовної грамотності як студентів, так і співробітників вишів не стільки як результат русифікаторської політики, скільки як складова загальної неграмотності. Були частими явища «перемикання мовного коду»: вживання суржику та переходу на мову співбесідника [1]. Неодноразово проявлялася політика подвійних стандартів з боку центральної влади: одночасне визнання засміченості української мови поєднувалося із просуванням сталінських ідей схрещення мов та культур. Тривала політики влади по доведенню значущості російської мови у лекційних курсах, пропагандистській роботі та у публікаціях у пресі. Яскравими були періодичні спалахи занепокоєння у колективах статусом української мови у загальноосвітніх школах. Однак, показовою була демагогічність боротьби за українську мову: потуги освітян залишалися лише на папері чи у коментарях у протоколах партзборів, справа так і не доходить до активних дій.

Для іншого періоду з червня 1953 по грудень 1955 р. була характерна наявність у державі та у колективі педагогів двох орієнтирів: до розширення вжитку української мови та до збереження позицій російської у повсякденному спілкуванні. Відбувалася часом агресивна апробація технологій з українізації

колективу вишів у руслі запровадження єдиного мовного режиму. Помічена поява перших центрів спротиву українізації навчального процесу. Мав місце конфлікт ентузіазму «українізаторів» і методичної та матеріальної незабезпеченості української школи. Характерним було залучення викладачів вишів до загальнодержавних проектів по вивченню та відродженню статусу української мови.

Наступний період (1956 р. – вересень 1958 р.) характеризувався появою відкритого висловлювання позицій освітян з приводу українізації вищої школи. Відбулося розширення простору мовного конфлікту [2]: мовної проблеми вийшла з мікрорівня (рівня замкненої групи, колективів педінститутів) на мезорівень (рівень міст та областей). Мало місце поглиблення інтересу студентів та науковців до історії розвитку, діалектів та регіональних особливостей української мови. Варто також зауважити появу так званої «просторово-часової відчуженості» російськомовних [3] (вони не створювали проблем, допоки не створювали проблем їм самим). Відзначена стійкість українізації через наявність міністерського контролю за процесом. На кінець періоду сало місце створення паритетності української та російської мов без ескалації їх протистояння як на рівні вишів, так і у владних колах.

Останній період (вересень 1958 – 1964 р.) включив у себе реверсний хід політики держави у мовній сфері. Це був початок прихованої русифікації освіти. Їй було властиве переростання державної політики «єдиного мовного режиму» у політику «єдиної перспективної мови». Почався процес апробації на міцність «мовної стійкості» українців [4]. Проте, відзначено завуальовану лояльність до українізації вищої школи республіканського міністерства освіти. Це сприяло появі виступів педагогів проти ініціатив уряду по зросійщенню освіти. Зафіксовано навіть появу «мовного екстремізму» до російськомовних текстів у підручниках та лекціях збоку частини викладачів вишів. Не рідкими було прилаштування педагогічними колективами державних ініціатив з політехнізації навчання для поширення ідеї української вищої школи. Через це тали помітні плоди українізації вищої школи у підвищенні рівня української

мови фізико-математичних, природничих та ідеологічних дисциплін. Однак, хвиля русифікації призвела до відновлення проблеми україномовних шкіл та класів для баз практики студентів. траплялися поодинокі акції демонстрації протидії українській вищій школі збоку молоді.

Аби перевірити відповідність періодизації, ми вдалися до контент-аналізу протоколів партзборів парторганізації Полтавського педінституту за 1953-1964 рр. Мета полягала у з'ясуванні того, яка мова переважала у виступах партійців протягом кожного року. Ми проаналізували 5 380 виступів педагогів та студентів інституту. За 12 р. домінуючою мовою була українська (90%, 4 820 виступів). Російською було висловлено 560 доповідей та зауважень.

У 1953 р. співвідношення мов було 27% до 73% на користь української. Тому вважаємо, що говорити про тотальне засилля російської, принаймні, у Полтавській вищій педагогічній школі, не варто. Протягом другого періоду (червень 1953 р. – 1955 р.) на основі узагальнень ми дійшли висновку про прискорення українізаторських потуг колективу ПДПІ. Це видно і з кількості україномовних виступів на зборах парторганізації вишу. Якщо у 1954 р. з 398 виступів українських було 306 (77%), то уже за рік дії положення про єдиний мовний режим у виші з 486 реплік 456 (94%) були мовою титульного народу УРСР. У третій період рівень ужитку української мови у виступах викладачів та студентів з 92% у 1956 р. досягнув 100% у 1958 р. Разом із виходом тез Хрущова про зв'язок освіти з життям ми виділили останній період розвитку мовного питання. У цей період стали явними здобутки дії ліберального

відношення до розвитку української мови: викладачі перейшли на українську мову викладання, молодь виявляє повагу до лекторів, які читають курси рідною мовою. Однак, під кінець розглядуваного періоду наслідки виокремлення «перспективних» та «неперспективних» мов далися взнаки: рівень «українськості» вищу поступово знизився. Це видно з аналізу виступів на партійних зборах.

У період з 1958 р., коли викладачі не боялися говорити про це на засіданнях кафедр та на зборах ученої ради, показник україномовності партійних зборів також високий (98-100%). Однак, разом із прийняттям нової програми КПРС та утвердженням ідеї створення єдиного радянського народу з перспективою єдиної мови, російська поступово знову увійшла у вжиток партійців (з 7% у 1962 до 22% у 1964 р.). Це підтверджує, що результатом розвитку мовного питання стало лише тимчасове відновлення української вищої школи, що у конфлікті з політикою влади викликало подальше більше загострення мовної проблеми у наступні роки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Матіаш Б. Напівмовність і внутрішній конфлікт особистості // Мовні конфлікти і гармонізація суспільства: Матер. наук. конфі. – К.: «Київський університет», 2002. – С.121.
2. Саплін Ю. Мовний конфлікт як взаємодія особистостей, соціальних стратегій та комунікативних культур // Мовні конфлікти ... – С.108.

3. Васиutinський В. Українська ідентичність російськомовних: між відчуженням і долученням // Мовні конфлікти ... – С.75.

4. Масенко Л. Стає маразмом «навіки разом» (про лінгвокультурне змішування) // Мовні конфлікти ... – С.70.